

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Східноєвропейського
національного
університету
імені Лесі Українки

ISSN 1729-360X

Філологічні
науки

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

11-12
(360-361)
2017

*Рекомендовано до друку вченою радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 19 від 26 грудня 2017 р.)*

Редакційна рада «Наукового вісника Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки»

Копан І. Я., доктор біологічних наук, професор (головний редактор).
Гаврилук С. В., доктор історичних наук, професор (заступник головного редактора).
Карлін М. І., доктор економічних наук, професор.
Мельник В. М., доктор технічних наук, професор.
Мірченко М. В., доктор філологічних наук, професор.
Свідзинський А. В., доктор фізико-математичних наук, професор.
Смолюк І. О., доктор педагогічних наук, професор.
Цьось А. В., доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор.
Яцишин М. М., доктор юридичних наук, професор.

Редакційна колегія

Колошук Н. Г., доктор філологічних наук, професор, головний редактор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).
Давидюк В. Ф., доктор філологічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).
Жулинський М. Г., доктор філологічних наук, дійсний член НАН України (Інститут літератури імені Тараса Шевченка НАН України).
Ковалев Л. М., доктор філологічних наук, доцент (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича).
Констанкевич І. М. доктор філологічних наук, доцент (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).
Кочерга С. О., доктор філологічних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»).
Мельникова З. П., доктор філологічних наук, професор (Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, Республіка Білорусь).
Моклиця М. В., доктор філологічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).
Оляндер Л. К., доктор філологічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).
Скупейко Л. І., доктор філологічних наук (Інститут літератури імені Тараса Шевченка НАН України).
Тягачук М. П., доктор філологічних наук, професор (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка).
Швед І. А., доктор філологічних наук, професор (Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, Республіка Білорусь).
Шевченко Л. І., доктор філологічних наук, професор бельзельський (Університет імені Яна Кохановського в м. Кельце, Республіка Польща).
Головій О. М., кандидат філологічних наук, доцент, відповідальний секретар (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

Журнал є науковим фаховим виданням України, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора чи кандидата наук (див. додатки до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.12.2015 р. № 1328).

Технічний редактор: О. М. Головій. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 19777-9577 ПР від 15.03.2013 р. Адреса редакції: 43000, м. Луцьк, вул. Потапова, 9, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Тел. (0332) 21-15-44. Ел. адреса: vni.red@ukr.net. Засновник і видавець – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Воли, 13). Формат 60×84%. Обсяг 28,38 обл.-вид. арк., 29,25 ум. друк. арк. Наклад 100 пр. Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 4513 від 28.03.2013 р. Виготовлювач – ПП Іванюк В. П. (43021, м. Луцьк, вул. В. Винниченка, 65). Свідоцтво Держкомінформу України ВЛн № 31 від 04.02.2004 р. Зам. № 585.

© Гончарова В. О. (обладнання), 2017

© Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017

Літературознавство

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Антонова Ольга Картини новітньої сербської ідентичності Звонка Карановича у трилогії «Щоденник дезертира»	4
Блохин Дарина Стильові шукання Лесі Українки на тлі західноєвропейської літератури	8
Богданова Ольга «Середина тут нет»: рассказ А. П. Чехова «О любви»	15
Давидюк Віктор Генетична кореляція українського фольклору	21
Данилюк-Терещук Тетяна Етнічні виміри поетичного календаря Б. І. Антонича	33
Калинюшко Олеся Слов'янка-попелюшка в західному світі (на матеріалі тревелогів Л. Олендій «Mia Italia», П. Тодо «Моя Франція» й Т. Сальвоні «Італія. Любов, шопінг і dolce vita»)	39
Качак Тетяна Сучасна проза для дітей та юнацтва: гендерно симетричний формат	45
Келемен Юлія «Білоруське Купалля» на північному заході сучасної Волині	53
Ковалець Лідія Юрій Федькович як суб'єкт і об'єкт міфотворчості	57

Калкутіна Вікторія Давня українська література в рецепції Д. Донцова: аксіологічний вимір.....	60
Калошук Надія Аналіз окремого поетичного тексту (на прикладі вірша В. Свідзінського «Невже ми не вийдем з мороку книг?...»)	64
Лавринювич Лілія «Сад земних насолод» Світлани Кирилук у контексті метафізичної традиції: медитації на тему часу та проминання	70
Марченко Тетяна Явище петраркізму в іспанській літературі XVI століття	80
Моклиця Марія Парадокси неокласицистської інтерпретації творчості Лесі Українки.....	85
Моклиця Марія Питання методології в літературознавчих працях Романа Гром'яка.....	90
Осьмухина Ольга Набоков vs Чернышевский: специфика осмысления «другого» в «Даре» В. В. Набокова..	95
Павленко Олена Художній переклад як засіб естетичного опору.....	99
Розінкевич Наталія Сучасна українська прочанська проза (на прикладі твору «Подорож на Афон: подорожні нотатки та роздуми паломника» Богдана Панкевича)	105
Романов Сергій Проблема структурування українського суспільства в розумінні Лесі Українки і Василя Стефаника. Селянство. Духовенство. Інтелігенція	112
Салевич Павло «Дунай» у «Слові о полку Ігоревім»: образ «річки великої, славної і віддаленої»	118
Сірук Вікторія, Данилюк-Терещук Тетяна Повість «Біла Віла» Н. Бічуї як літературно-мистецький палімпсест.....	125
Сірук Юлія Інтимна лірика В. Шекспіра у перекладах І. Франка кінця XIX – початку XX ст.....	132
Соколова Вікторія Ритмомелодика ранньої лірики П. Карманського: психологічний компонент і естетична мода.....	138
Урсані Ніна Художня рецепція біблійної історії у віршах-трагестіях XVIII століття.....	145
Циганенко Вікторія Людські вади в поетичній інтерпретації Климентія Зиновієва.....	151
Iaremenko Natalia Translating English transportation terminology into Ukrainian: strategies and procedures	156

УДК 821.161.2-312.2.09

Наталія Розінкевич

Сучасна українська прочанська проза (на прикладі твору «Подорож на Афон: подорожні нотатки та роздуми паломника» Богдана Панкевича)

Стаття присвячена розгляду сучасної релігійно-культурної прочанської прози як відповіді мандрівної прози в українській літературі XXI століття, прочитавши яку, рецензенти мають змогу задовольнити свої духовні потреби. У дослідженні określено еволюцію та вказано на основні тенденції в розвитку прочанської прози в українській літературі від давніх до новітніх часів.

Ключові слова: проза, прочанська література, прочання.

Постановка наукової проблеми та її значення. «Сучасна техногенна епоха ставить перед людиною багато завдань та викликів, подолання котрих має призвести до фундаментальних змін і зрушень в розвитку людства, характер котрих залежить від рівня свідомості та відповідальності кожної людини особисто» [14].

Місце і сутність людини у світі – це основне питання філософії. Люди хочуть знайти відповіді на різні життєві питання. Засобом пізнання світу є почуття, а результатом пізнання є знання. Знання потрібні для задоволення потреб: біологічних, соціальних, духовних. Щоб наша особистість стала щасливою і сильнішою, потрібно задовольнити потреби. Справжні потреби мають духовне начало. Кожна людина має потребу в задоволенні почуття прекрасного, у моральному вдосконаленні, у пізнанні навколишнього світу. Тому закономірно, що в Україні, на тлі політико-економічних проблем людина шукає спокою, умиротворення, тому часто «пускається в мандри», щоб мати шанс для розмірковування, для кращого пізнання себе.

У першу чверть XXI століття стає все більш популярною мандрівка до святих місць, щоб їх побачити чи доторкнутися. Така цілеспрямована релігійна мандрівка називається паломництвом (по-українськи – прошею).

Аналіз досліджень цієї проблеми. В Інтернет-енциклопедії «Wikipedia» зазначено, що слово паломництво походить від від лат. palma і означає «пальмова гілка». Це мандрування віруючих людей до святих місць (наприклад, у християн – до Єрусалима, Палестини чи на Свату гору (Афон), у мусульман – до Мекки в Мединні тощо). Термін походить від звичаю прочан привозити з Єрусалима пальмову гілку [8], яку тримали під час заутрені біля Гроба Господнього у Вербну неділю.

Зрозуміло, не кожен українець має змогу стати прочанином (паломником) і помандрувати до Святої Землі, а тому змушений задовольняти свою духовну потребу читанням прочанської (паломницької) літератури.

У «Літературознавчій енциклопедії» поняття «паломницька література» та «прочанська література» подані як синонімічні. Вказано, що прочанська література – жанр літератури, твори, що поширилися з розвитком християнства, присвячені опису мандрів прочан (лат. Palma – «долоня»), палігримів (старонім. pilgrim, від італ. pellegrino, з лат. peregrinus – «чужинець»), паломників, які, сповідуючи ідеї аскетизму, риторизму, іноді чернечої суворості, відвідували святі місця, пов'язані з перебуванням Ісуса Христа, апостолів, отців церкви, подвижників віри [6, с. 287].

Отже, мандрівника, тобто того, хто відвідує святі місця, у прочанській літературі називають прочанином, палігримом, паломником, богомольцем, подорожнім, калікою перехожею (від грец. «азуття»). Переважно це були люди «церковні» та прирівнювалися до духовенства.

У «Літературознавчому словнику-довіднику» за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка зазначено, що паломницька література (ходіння) – своєрідні путівники, які містили найнеобхіднішу інформацію про «святі місця», відомості про природні багатства. Їх зміст формувалася під впливом релігійних, апокрифічних легенд, доповнювався розповідями проповідників, монахів [7, с. 516]. В Інтернет-енциклопедії «Wikipedia» уточнено, що це жанр давньоруської літератури [9].

До речі, у сучасній літературознавчій науці піддається сумніву правомірність існування самого терміна «давньоруський жанр» і вживання сучасного термінологічного апарату до давньоруської книжності [13]. Сучасне поняття жанру в ХХІ столітті має інше наповнення, ніж це було в Х столітті. «Рамки літератури в ту добу були значно ширшими, аніж зараз», – підтверджує В. І. Пахаренко. Уточнює: «Сюди входили майже всі писані тексти (тому прийнятнішим для цього періоду є термін не “художня література”, а “письменство”» [11, с. 56]; додаємо: і «словесність».

До вивчення середньовічних творів про прочанство зверталися дослідники Н. Торкут, В. Березкіна, П. Білоус, Б. Данциг, Н. Прокоф'єв, К.-Д. Зіман та ін.

Метою цієї статті є наукова спроба виявити існування прочанського жанру в українській новітній літературі ХХІ століття. Реалізація поставленої мети потребує вирішення таких завдань: виявити сучасну зумовленість прочанства; окреслити основні тенденції в розвитку прочанського жанру; дослідити порушені проблеми у прочанській літературі; вказати на еволюцію творів цього жанру в українській літературі від давніх до новітніх часів.

«У контексті сучасних уявлень людини про світ, її естетичних, морально-етичних орієнтацій та переконань розповіді паломників навіряд чи можуть послужити об'єктом широкого зацікавлення та естетичних переживань», – зазначає дослідник П. Білоус [1, с. 10]. Ми частково погоджуємося з цією тезою та хочемо довести, що література вказаного типу все більше викликає зацікавлення й інтерес у читачів, але новітніх літературознавчих досліджень із цієї проблеми є обмаль. Цим зумовлено актуальність дослідження.

Об'єктом дослідження стали подорожні нотатки Богдана Панкевича – українського політика, громадського діяча, публіциста, дипломата, почесного консула Королівства Нідерланди у Львові, депутата Львівської міської ради у 2010–2015, члена Несторіаської групи, голови ради «Української Галицької Асамблеї», які видані в 2013 році та мають назву «Подорож на Афон: подорожні нотатки та роздуми паломника».

Предметом дослідження є розгляд феномену сучасного українського прочанства як подорожі, що сприяє розвитку мандрівної прози та має велике моральне й духовне значення для сучасної вільної людини, котра шукає «нестандартних підходів до проблемних релігійних і життєвих питань».

Висхід основною матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Прочанська література є різновидом мандрівної літератури. Вкажемо також, що поняття «мандрівна література» в українському літературознавстві синонімічне до поняття «подорожня література», хоча саме в такому вигляді в українських словниках, довідниках й енциклопедіях не зустрічається, за виключенням «Малого літературної енциклопедії», яку склав Павло Богачук і видав у Сідней в 2002 році: «мандрівна література – літературний твір, в якому оповідається про дієсну або вигадану мандрівку в чужий, невідомий або малознаний край. В “мандрівній літературі” описуються спостереження, враження мандрівника, його випадки і пригоди» [2, с. 122].

Дослідники сходяться на думці, що прочанство має дві форми: внутрішню (духовно-інтелектуальну, метафізичну) – духовний шлях до Бога, «наслідування Христа», пізнання суті вічного; зовнішню (просторову, фізичну) – рух до Святих місць.

Прочання на духовно-інтелектуальному рівні веде діалог у декількох вимірах: 1) у духовному – осмислення релігії, біблійних текстів; 2) у соціальному – науково-раціональне дослідження історії, політики, суспільного устрою чужої країни й порівняння зі своєю батьківщиною; 3) у культурному – прочання порівнює мистецьку спадщину інших країн світу з образотворчими канонами та формами своєї країни. Як наслідок – прочання приходить до нового розуміння картини світу та до необхідності поглибленого дослідження власної культури, соціальності та історії. Збагачуючись новим, він зберігає зв'язок з рідною культурною скарбницею.

«Паломництво – це різновид мандрівки, але такої, що завжди передбачає двоплановість – тобто дія відбувається одночасно як у реальній, так і в духовній площині», – зазначає Н. Кірносова [5, с. 4]. Це ж зауважує П. Білоус: «...Шлях має дві форми: рух як географічне, просторове пересування і як зміна внутрішнього стану» [1, с. 19].

Протоієрей Андрій Власенко у своїй книзі мандрів, яка була видана в 2010 році і має назву «На кораблі спасіння», висловлює подібні думки: «Кожна проща – це пізнання істинного Бога, тому з давніх-давен справжні християни мандрують не лише по горизонталі, а й від землі до Неба, сполучаючи фізичний рух і духовний поступ» [3, с. 3].

самого
русської
політти,
ренко
термін

оркут,

вській
дань:
ького
шого

цій та
ня та
цією
рес у
ієно

тка,
ові,
ької
атки

ожі,
сної
нь.

ня.
івна
оча
, за
002
ану
ься

но-
ути

у-
рїї,
у-
ми
до
сь

то
ї),
ві

їа
з
а.

Ю. Полежаєв переконує, що прочанська література не є застиглою категорією зі стандартними типологічними рисами (правдивістю, документальною достовірністю, об'єктивністю, фактографічністю). Дослідник доводить, що «стійкі закони жанру не зупинили поступу, а тільки розвинули його», що прочанська література є «прообразом тревел-журналістики» [12, с. 89–94].

Життя, ходіння, агіографії, мандрівні (подорожні) нотатки, подорожні замітки, які трансформуються в (по-)дорожні записки, листи, щоденники або в (по-)дорожній нарис – ці всі жанри починалися з прочанської літератури. Тобто прочанська література в наші дні не вичерпала свій ресурс і не відійшла в минуле, тому що еволюціонувала в мандрівну прозу, далі модифікуючись у туристичний (або тревел) нарис чи подорожній соціальний нарис. Модифікацію подорожнього нарису досліджують С. Белькова, М. Варич, Т. Ковальова.

На прикладі подорожніх нотаток «Подорож на Афон» Б. Панкєвичча розглянемо, як феномен сучасного українського паломництва сприяє розвитку мандрівної прози.

Отож, кожного мандрівника щось спонукає здійснити мандрівку. «Мене заінтригувало, що це за особливе місце [Афон], куди так важко потрапити?» [10, с. 4]. Для Б. Панкєвичча прочанство стало метою подорожі. Автор пише про сучасні наміри паломників, які є більше світськими, ніж релігійними: «Багато людей приїжджають на Атос власне для того, щоб відпочити від постійних проблем нашої цивілізації, від політики, від воєн і протистоянь» [10, с. 19]. Саме такою світською («літургійного і молитовного досвіду я майже не мав» [10, с. 12]), не церковною людиною є і сам автор, який веде оповідь від першої особи і постійно звертається до своїх уявних читачів. Такий спосіб нарації є однією з ознак мандрівної прози. «Весь відведений на паломництво час буду використовувати максимально інтенсивно, щоб побачити якнайбільше монастирів, а також постаршюся помолитися на вершині Святої Гори» [10, с. 4]; «викладення моїх суб'єктивних думок процу сприйняти лише як спонування до роздумів і до творення власних незалежних висновків» [10, с. 140].

Ще одна ознака мандрівної прози – це поняття маршруту екскурсії як задалегідь встановленого й визначеного шляху, тому що саме маршрут певною мірою формує та стандартизує зміст і весь сюжет твору. «Мене чекала невдача – виявилось, що <...> потрібно зголоситися щонайменше за п'ять-шість місяців до запланованої мною дати» [10, с. 4]. «Намагаюся ще раз, вже тепер на місці, укласти реальний, але максимально насичений план перебування на Атосі» [10, с. 12]. Герой рухається запланованим маршрутом подорожі (Львівський аеропорт – Салоніки (друге за величиною місто в Греції) – Уранополіс – Атос), який калейдоскопічно фіксує, ніби об'єктивом фотоапарата.

Вирушаючи в подорож, майже кожна людина відчуває легкий дискомфорт перед невідомим; автор намагається передати цей психологічний стан: «Моїй слов'янській натурі було трохи тривожно – не звикли ми планувати точну дату поїздки майже за півроку вперед» [10, с. 6].

Щоб заспокоїти читача й не викликати в нього неспокій, сказати, що мету було реалізовано, письменник зразу ж констатує: «Подорож мені вдалася» [10, с. 4]; «я отримав велику користь і задоволення, яке намагаюся розділити із найширшим колом осіб. Прагну зацікавити читачів і запропонувати їм здійснити паломництво на Атос» [10, с. 4].

У мандрівній прозі – опис психологічного стану мандрівника теж є однією з жанрових ознак. Погодижусь із тезою сучасного письменника мандрівної прози Максима Кідруха з тревелогу «На Зеландію!», що книги про мандри «цікаві в першу чергу через те, що трапилося з їхніми авторами, і аж ніяк не через те, як вони написані» [4, с. 10].

Ще з XVII століття на зміст паломницьких нотаток почали впливати раціональні знання та енциклопедизм автора [1, с. 147]. Б. Панкєвич теж веде аналітичні роздуми про звичай: «Наявність крісел у православному грецькому храмі переконала мене, що звичай стояти у церкві є не так православним, як, скоріше, російським, і на західноукраїнських теренах утвердився аж за радянських часів, коли діючих церков було мало і стоячи могло поміститися якнайбільше людей» [10, с. 8]. Такі другорядні звичай з часом стають обрядами, елементами віри й віруючі люди потім їх самовіддано захищають.

Про те, що в сучасну українську мандрівну прозу автори залучають наукові, історичні дані, свідчить наведені факти із цього твору: «Якщо людина античних часів, середньовіччя чи навіть епохи бароко бачила чітко внутрішнім зором картини майбутнього, то заведе чи могла коректно описати технічний бік побаченого, позаяк звичайні матеріальні речі наших часів ще навіть 200 років тому неможливо собі навіть уявити» [10, с. 42]; «настоятель Есфігменського монастиря на Атосі отримав одкровення від Господа, щоб відіслати нещодавно постриженого в ченці Антонія на

батьківщину для заснування аналогічного чернечого чину» [10, с. 30]; «Шкода, що наш гетьман Хмельницький учинив так необачно» [10, с. 45]; «У VIII столітті у Візантії за наказом імператора розпочалося пишання ікон (іконоборство)» [10, с. 55]; «хоча знав із багатьох прованських історій і слогалив паломників про те, що...» [10, с. 32]; «давні висловлювання святого Косми Етолійського» [10, с. 42].

«Дорога у паломницькому творі – це приховане сподівання, можливість реалізувати намір» [1, с. 146]. Дорога, яку здійснює сучасний паломник, надихає його на філософські роздуми; він намагається об'єктивно висвітлити факти, суспільні процеси, явища, при цьому розуміє, що їхня суть найкраще розкривається в порівнянні. Б. Панкевич пише про соціальне й політичне життя країни, яку відвідав: «Греки на своє життя в останні роки трохи скаржаться: кажуть, що у той рік середня зарплата робітника була 800 євро, а іноземцям платили не більше 600. Ціни в Греції доволі високі, європейські. ЄС запровадила жорсткий контроль за фінансами країни, і уряд має на всьому економітні» [10, с. 18], автор паралельно говорить і про українські справи: «<...> на Харківщині люди страхаються НАТО, мало що знають про Голодомор та інші російсько-радянські репресії проти українців» [10, с. 18]. Аналізуючи чужий досвід, автор відтіняє слабкі місця сучасних українців. Такий твір спонукає думати, зіставляти, порівнювати, відбирати все цінне, корисне з чужого досвіду, і таким чином краще розуміти власні прорахунки і переваги: «Я отримав найвже підтвердження того, що "улюблений" нами двоголовий орел не є російським прапором – його вони приласнали від Візантії так само, як кольори прапора у голландців, одночасно "позичивши" назву держави та церкву митрополіту у Києва» [10, с. 91]. Іноді такі порівняння мають політичний характер: «І недарма аж до сьогодні триває така активна конкуренція між першим і третім "римами" за підпорядкування нашої благословенної землі своїм впливам та інтересам» [10, с. 137]; «московські церковні ієрархи фактично <...> підтримували <...> віроломну військову окупацію України» [10, с. 46].

«Подорож на Афон...» містить досить багато загадок з нашої історії, які ще й до сьогодні залишаються «білими плямами»: «навіть у наш час значна частина українців усе ще має доволі хибне уявлення як про історію свого народу, так і про власну національну ідентичність» [10, с. 107]. Автор приділяє увагу проблемам, які сугубо пов'язані з сучасною епохою. Треба зазначити, що невідірваність від часу у якому живеш, аналіз соціальних реальій – це теж ще одна з ознак мандрівної прози: «бізнес є бізнес, навіть на Атосі» [10, с. 66]; «узаконена і спонсорована державою, вона [Церква] поступово втратила здатність морально протистояти царям і вельможам» [10, с. 99].

У «Подорожі на Афон...» Б. Панкевича часто йдеться про Україну. Очевидно, автор любить свою батьківщину, є її патріотом: «Ноги на сухій глині не ковзають, як на вологих лісових стежках наших Карпат» [10, с. 31]; «У нашій Києво-Печерській лаврі останки святих людей лежать нетлінними. Про нетлінні моші померлих на Атосі я не чув» [10, с. 29].

Критично осмислюючи відоме й маловідоме, фіксує свої роздуми, Б. Панкевич намагається розширити коло знань читача і дати поживу для роздумів: «У наш час шораз більше критично думаючих людей у душі протестують проти традицій, коли кожна конфесія інтерпретує на свій лад Слово Боже та історію Церкви, породжуючи таким чином недовіру, розбрат, а то й ворожнечу поміж людьми, віруючими в єдиного Господа Ісуса Христа. І тому добру історичну перспективу має єкуменізм, а не традиційна «закритість» кожної конфесії та міжконфесійні протистояння» [10, с. 53]; «монастирі і скити заселені менш ніж на десять відсотків од колишньої максимальної чисельності» [10, с. 62]; «матеріальна розкіш убрання священників та оздоблення храмів зовсім не пасує до самого духу і концепції Христового вчення» [10, с. 93]; «сам факт нагородження церковним орденом виглядає досить таки дивно» [10, с. 91]; «не розумію, який є сенс кільканадцять разів повторювати фразу «Господи помилуй!» [10, с. 103]; «можемо припустити також, що одна з найважливіших Господніх заповідей «Не бійся!» була прихована від більшості людей на півтори тисячі років. Це універсальна заповідь, основа людської гідності» [10, с. 75]; «коли вже суспільство доросте до того рівня, щоб відмовитися від безглуздих умовностей, а більше робити реальних справ у напрямку історичного примирення і релігійної злагоди?» [10, с. 86].

Сучасна Церква втрачає свої важелі впливу, тому що не встигає за інтертехнологічним, трансформерним суспільством: «у наш час відставання церковних напрацювань від обставин сучасного світу знову стає шораз відчуттям» [10, с. 131]; «Церква, що традиційно звикла мати справу з слухняною паствою, не може у зрозумілій формі на рівні світосприйняття і мислення сучасної освіченої людини

повинні небажаність дошлюбного інтимного життя, а також потребу пізнішого дотримання подружньої моногамії» [10, с. 129]. Критичний підхід поєднується з іронією: «Слово Боже для абсолютної більшості віруючих було доступним виключно в інтересах свідків, а літургія звучала для них так само зрозуміло, як би для нас сьогодні звучали тибетські молитви» [10, с. 72].

Б. Панкевич приходить до розуміння екуменізму. Екуменізм (грец. «уса земля») – це рух за об'єднання християнських церков. Про віру письменник говорить так: «Зрештою, чи не гнівно ми Господа, визначаючи себе як "православний" чи "католик", а не просто як "християнин"?» [10, с. 90]; «християни, мусульмани і сарди по суті вірять в одного і того єдиного Бога Творця, Вседержителя» [10, с. 115]. Можливо, ним це і є духовним запитом суспільства. У всякому разі це не нова (пригадуємо Г. Сковороду – християнського богослова, котрий теж не робив поділу на православ'я і католицизм, а говорив про християнство загалом), але свіжа думка у теперішньому глобалізованому суспільстві. Автор як провокатор змушує читача замислюватися й відкривати свої істини, залучає реципієнта до дискусії. Невипадково в анотації зазначено: «Автор подає своє бачення розв'язання одвічних міжконфесійних суперечок, проблеми столітнього викривлення догм християнства та вільного трактування, а також розмірковує, як донести розуміння глибинної суті релігії до сучасної людини».

Після здійснення паломництва мандрівник змінюється. «Я отримав краще розуміння життєвих пріоритетів», – зазначає письменник устами мандрівника; додає: «перебування на Атосі спонукає до роздумів» [10, с. 125–126].

У багатьох творах, які представляють мандрівну прозу, мандрівник обов'язково згадує про сонце й час – циклічні, нікому неспадкові явища. Ці образи – свідчення авторського звернення до загальнолюдських / вічних / духовних проблем. Не обійшовся без цих образів і Б. Панкевич: «схід сонця тривав усього кілька хвилин, бо потім воно залізло попід низькі хмари» [10, с. 35]; «тут користуються так званім візантійським часом, він цілком відмінний від нашого – у більшості монастирів нова доба настає із заходом сонця» [10, с. 47].

Реальність подій, описаних у «нотатках», підтверджують уміщені в книзі фотографії, додатки, практичні поради: «подаю деяку практичну інформацію про розклади руху транспорту, ціни та деякий розпорядок монастирів» [10, с. 4].

Хочеться додати, що «Подорож на Афон...» Б. Панкевича має зацікавити жінок, адже вони на мають змоги відвідати Афон. У цьому ще одна практична цінність мандрівної прози.

Висновки. Отже, підбиваючи підсумки, проаналізуємо умови еволюції прочанської літератури від середньовіччя до постмодернізму, яка, звичайно ж, залежить від особи прочанина:

<i>Середньовіччя</i>	<i>Постмодернізм</i>
Мета подорожі	
спокута	самопізнання
Мотивація до подорожі	
сама подорож (подолання важкого, небезпечного шляху – «дороги життя»)	прочанство
Бажання паломника	
має духовне підґрунтя	викликане інтересом до соціальних, політичних, економічних, історичних, географічних і культурних досягнень інших народів
Модель поведінки прочанина спирається на	
виконання боргу, підкріпленого вірою	бажання взнати новий простір
Сприйняття подорожі свідомістю	
релігійною	художньою
Вимір, у якому прочанин веде діалог	
духовний	духовний, соціальний, культурний
Призначення описів мандрів прочанином	
церковно-ужиткове	світське
Про що хоче розповісти прочанин своєму читачеві	
про незвідане	пропонує поглянути на знайомі речі з іншого боку

Прочання свої враження	
фіксує (вони не обов'язково пов'язані між собою)	описує (свій психологічний стан і шукає шляхи для його удосконалення)
Позиція прочання	
не усвідомлена (потрібно читати «між рядків»)	усвідомлена, чітко окреслена
Що отримує реципієнт, прочитавши твір	
змішюється у вірі	розширює коло знань, має поживу для роздумів
Географія подорожей	
стандартна	розширюється
Реальну подорож здійснити можна	
фізично	фізично й віртуально
Матеріальні труднощі прочання	
мають вирішальне значення (сідлає коні, оснащує корабель і т. ін.)	не мають вирішального значення
Трансформація прочанської літератури	
«література факту» («non-fiction»)	«література вигадки» («fiction», «belles non-fiction» та ін.)
Змінення акцентів	
вирішальне значення мають зовнішні елементи переміщення в просторі	головними стали почуття й переживання мандрівника
Мета прочання при написанні прочанської літератури	
інформування, об'єктивне висвітлювання, простий опис	серйозне наукове осмислення; пропускання побаченого й пізнаного через власні почуття й емоції, які б адекватно сприймалися читачами; увага до деталей, нюансів
Композиція прочанського твору	
не впорядкована	продумана
Опис релігійних об'єктів	
має вирішальне значення	це лише екзотичне тло
Опис хронотопу «дороги»	
протокольний характер	причинно-наслідковий зв'язки
Сприйняття простору	
вертикальне	горизонтальне, лінійне
Принцип описів реалій зовнішнього світу	
хронологічний, географічний	моделювання ситуацій
Жанрова трансформація прочанської літератури	
метажанр	жанр-«аккумулятор» (синтетична жанрова модифікація, в котрій виявляються ознаки роману-автобіографії, роману-подорожі, оповідання, світського щоденника, репортажу та мемуарів)
Значення прочанської літератури	
пізнавальне	пізнавальне, аналітичне, політичне
Засоби для передачі вражень	
чорнило, папір, фарби	чорнило, папір, фарби, аплод, фотоапарат, фотокамера та ін.
Опис рефлексій прочання (очікування і побачена реальність)	
досить невизначні	широко застосовується
Порівняльний аналіз (що було на території в минулому, що тепер)	
відсутній	широко застосовується

Феномен сучасного українського паломництва як релігійно-культурної подорожі сприяє розвитку мандрівної прози як формату художньо-документального метажанру («velles non-fiction»), має велике значення для розширення знань і поглядів сучасної людини.

Джерела та література

1. Білоус П. Українська паломницька проза: історія жанру / П. В. Білоус – К. : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1998. – 128 с.
2. Богачук П. Мала літературна енциклопедія / П. Богачук. – Sydney, Australia. – 2002. – 122 с.
3. Власенко А. На кораблі спасіння. Книга мудрив / А. Власенко. – К. : Софія, 2010. – 216 с.
4. Кідрук М. На Зеландію! роман / М. Кідрук. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2014. – 256 с.
5. Кірносова Н. Жанрові і стиліові особливості паломницької прози в англійській та китайській літературах (порівняльна характеристика) / Н. Кірносова // Наукові записки Кірово-Могилівської академії. Гуманітарні науки. – К., 2003. – Т. 22, ч. 1. – С. 3–7.
6. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2 / [автор-укладач Ю. І. Ковалів]. – К. : Академія, 2007. – 624 с.
7. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
8. Паломництво [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – 2015. – 6 жовтня. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Паломництво>
9. Паломницька література [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – 21. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Паломницька_література
10. Панкевич Б. Подорож на Афон: подорожні нотатки та роздуми паломника / Богдан Панкевич. – Харків : Фолио, 2013. – 136 с.
11. Пахаренко В. І. Українська література : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Василь Пахаренко. – К. : Генеза, 2009. – 368 с.
12. Полсжаск Ю. Г. Паломницька література (ходіння) як прообраз тревел-журналістики / Ю. Г. Полсжаск // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – № 1 (13). – С. 89–94.
13. Решетова А. А. Древнерусская паломническая литература XVI-XVII вв. : (история развития и жанровое своеобразие) : дис. д-ра филол. наук : 10.01.01 / А. А. Решетова – М., 2006 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dslib.net/russkaja-literatura/drevnerusskaja-palommicheskaja-literatura-xvi-xvii-vv.html>
14. Філіповський В. Сутність людини та її місце в сучасному світі [Електронний ресурс] / В. Філіповський // Соціотехнічні системи : інтернет-журнал ХайВей. – 2009. – 26 грудня. – Бібліогр.: з назви. – Режим доступу : <http://h.ua/story/246400>

Розинкевич Наталя. Современная украинская паломническая проза (на примере произведений «Путешествие на Афон: путевые заметки и размышления паломника» Богдана Панкевича). Статья посвящена рассмотрению современной религиозно-культурной паломнической прозы как разновидности путевой прозы в украинской литературе XXI века, прочитав которую, реципиенты могут удовлетворить свои духовные потребности. В исследовании обозначена эволюция и указаны основные тенденции в развитии паломнической прозы в украинской литературе от древних до новейших времен.

Ключевые слова: паломничество, паломническая литература, паломник.

Rozinkevych Natalia. Contemporary Ukrainian Pilgrim Prose (on the Basis of "A Journey to Athos: the Traveller's Notes and the Pilgrim's Thoughts" by Bohdan Pankevych). The article examines the contemporary religious cultural pilgrim prose as a type of travel prose in Ukrainian literature of XXI century by reading which recipients may satisfy their spiritual needs. The evolution is outlined and the main tendencies in the development of pilgrim prose in Ukrainian literature from ancient to modern times are defined in the research.

Key words: pilgrimage, pilgrim literature, pilgrim.

Стаття надійшла до редколегії
16. 10. 2017 р.